

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják.
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

Dr. Bárány József

Bánatos lélekkel koszoruzzuk meg emlékét. Korán kellett neki is elköltöznie. Emberi ítélet szerint: idcye előtt. Valóságos tragikum, hogy a rémes vérfergetegben, mely annyi magas értéket pusztít el, megdöbbentő sűrűséggel hullanak az áldozatok azok sorából, a kikről azt reméltük, hogy még sokáig folytatják majd nemes munkájukat a vallás oltára mellett, legszentebb javaink és céljaink szolgálatában.

A reánk szakadt nehéz napokban fokozott mértékben van szükségünk bevált férfiakra és nemcsak a felekezetre, hanem a nemzetre is súlyos veszteség, midőn elárvul egy-egy szentély, melynek gondozásában kiváló tehetség hűséggel és sikerrel buzgólkodott.

A kinek sirhalmához most mélyen megilletődött szívvvel lépünk, legértékesebb erőink közül való volt. Előkelő, kitűnően fegyelmezett elme, a szónak és a tollnak is mestere és minden ízében eredeti, nivelláló befolyásoktól érintetlen egyéniség. Régi iskolákban vetette meg széleskörű theológiai ismereteinek alapjait. És ezeken lángoló buzgalommal épített tovább főiskolánkban. Ő is ott volt azok sorában, a kik várva várták csarnokainak megnyilását, a kik előtt a budapesti Talmud Tóra kitűnői mesterei tárták fel először vallástudományunk nagyszerű világát. Komolyság, szerénység, némi szarkazmussal elegyes, de bántó szándéktól ment humor vonzóvá tette a művelt, minden szép és nemes iránt nagyon fogékony, elmélyedésre hajló ifjut, a ki meglepő intuicióval ismerte fel az igazi értékeket és mosolyogni tudott hangzatos szavakon és mindazokon a hivatásokon, a melyekkel naiv lelkeket meg szoktak ejteni. Tudatosan volt egyszerű mindig, szántszándékkal kerülte a pathost nemcsak beszédeiben, a melyeken már korán mutatkoztak egy kiváló szónoki tehetség biztató jelei, hanem egész lényében, teljes mivoltában. Szükre is szabta barátainak körét, csak kevesek előtt nyitotta meg gazdag lelkét, de hű volt mind haláláig és nem lazult meg soha a kötelék, a mely azokhoz fűzte, a kikhez rokonérzés kapcsolta.

Nesztelen munkával szolgálta hivatását. Gyűlölte a zajt, kerülte a nyilvánosságot. Előtérben állani, szerepelni, törtetni, tülekedni nem egyezett temperamentumával, lelkületével, hajlamaival és éppen nem fért össze életfelfogásával. Nem zárkózott el, meleg érdeklődést tanusított a felekezet közügyei iránt, a rabbikar egyetemes törekvéseiből mint egyesületünk választmányának tagja mindenkor szívesen vette ki részét, de az a tartózkodás, mely az ifju egyéniségének egyik jellemvonása volt, annyira természetének mélyéből származott, hogy a férfinál is szembe kellett ötlenie. Ennek tudandó be, hogy számottevő irodalmi munkásságot nem fejtett ki. Szónoki műveket sem közölt. Mélyen sajnáljuk, hogy meddőségre ítélte tollát. A mi keveset irt, hivatottságra, nem mindennapi tehetségre és alapos készületségre vall. Tartalmas szelleme, melyet komoly munka és gondosan megválogatott olvasmányok folyton tápláltak, gazdag volt eszmékben, bővelkedett eredeti felfogásokban, találó, éles judiciumának és finomult, nemes izlésének nyomai ott vannak minden írásán, stilusa az erő, az ötletesség és előkelő egyszerűség mintaképe.

Erejének és tudásának legjavát a kecskeméti gyülekezetnek szentelte, a melyben Perls Ármin után is gyorsan emelkedett érvényre. De hit-szónoki kiválósága Debrecenben is emléket biztosított neki és rövid tanfelügyelői működése nem csekély hatással volt a főváros tanuló ifjuságának vallásos nevelésére és hitéletére. Az utolsó évtizedek fontos átalakulásai az ő tevékenységével indultak meg.

Felfogásában és működésében a szabadelvűség hive volt. Soha nem is tagadta és nem kívánt konzervativebbnek látszani, mint a milyen valósággal volt. De liberalizmusa harmonikusan egyesült a hagyomány tisztületével és nem helyeselt semmiféle törekvést, mely annak tekintélyébe ütközött és szilárdságát megingathatta volna. Nem küzdött elveiért, de helyt állott értük és nem akart közösséget olyanokkal, a kik bármely okból megtagadják az eszméket, a melyeket valamikor fennen hirdettek. Jól ismerte az életet, éles szemmel figyelte meg az embereket és viszonyokat és a bölcsnek nyugalmával, lelki küzdelmektől és rázkódtatásoktól menten járta végig pályáját, melynek korai megszakadása mély fájdalommal tölti el szívünket.

Sulyos testi szenvedéseinek szomorú napjaiban meleg együttérzéssel vettük körül kórágját és most hogy pihenőre tért, megindult lélekkel áldozunk emlékének.

Szombat és ünnepnap a kereskedelmi és ipari tanintézetekben.

A különböző jellegű kereskedelmi és ipari tanintézetekben az izraelita tanulóknak szombaton és ünnepnapon az írás, rajzolás és kézimunka alóli felmentése rendeletileg eddigelé nincs szabályozva. A szóbanforgó iskolák vezetői e tekintetben a vallás- és közoktatásügyi miniszter 55711/1892

számu ide vonatkozó rendeletét szokták irányadónak venni, de mivel ez a rendelet kifejezetten csak középiskolákról szól, némelyek az erre alapított kérelmet azon a címen utasítják el, hogy az a kereskedelmi és ipari tanintézetekre nem bír érvénnyel.

Hasonló önkényes felfogás érvényesül azon eljárás körül, melyet az utóbb nevezett tanintézetek vezetői az izraelita tanulók ünnepnapai mulasztásainak elbírálása körül követnek. Itt a vallás- és közoktatásügyi miniszter 28769/1876, 2712/1877 és 67943/1908 számu rendeletei jöhetnek, de nem vétetnek mindig figyelembe.

Ennek a kérdésnek rendeleti uton való szabályozása ezekben a tanintézetekben elodázhatatlanul szükséges, mert a mostani állapottal együtt járó zavarok és bajok nemcsak az érdekelt izraelita tanulókra, hanem magukra az iskolákra is hátrányosak és károsak.

Nem volna azonban helyes az említett négyrendbeli rendeletet változatlanul átvéve léptetni életbe e tanintézetekben. A szóban forgó rendeletek u. i. egészen helytelen felfogásból indulnak ki és azért hibás irányban keresik a megoldást ebben a kérdésben. Ugy nézik az izraelita ünnepeket mint valami súlyos kölöncöt, valami elkerülhetetlen rosszat, a mit lehetőleg enyhíteni kell, még pedig nemcsak az iskola, hanem az izraelita tanulók szempontjából is, a kiket tehát, a mennyire lehet, el kell téríteni attól, hogy az illető rendeletek adta, különben elég csorba jogokkal éljenek, még pedig egyfelől a szülői aláírás hatósági igazolásának felesleges költséget és utánjárást okozó követelésével, holott elegendő volna a kérés személyes átadása a szülő, vagy törvényes képviselő részéről; másfelől pedig a későbbi szigorított kikérdezés és hasonló megtorlás-szerű eszközök kilátásba helyezésével, holott a mulasztás okozta hiányok pótlásának elbírálása csak úgy tartozik a tanár diszkréciójára, mint a tanulóknak egyéb tanulmányi és fegyelmi viszonyai. De hát féljen az izraelita tanuló a maga ünnepén elmaradni az iskolából vagy tartózkodni az irástól s egyéb kézimunkától! Ha pedig nem fél, hát bünhődjön érte, bünhődjön azért, hogy igyekezett saját vallását megtartani, talán csak szülői parancsra, talán saját meggyőződéséből folyólag, de mindenképpen kötelességszerűleg és azon utasítások szerint, melyeket egy kötelező rendes órán, a hittani órán nyert; és azzal a ténnyel szemben, hogy más vallásu tanuló-társait vásár- és ünnepnapon hivatalból vezetik, vagy küldik istentiszteletre. Hogy az ilyen irányítás erkölcsi és pedagógiai szempontból egyaránt milyen káros tanárra és tanítványra, arra felesleges sok szót vesztegetni. De hangsúlyozni kell a sérelmet, melyet ily beállítás a törvényesen bevett izraelita valláson talán akaratlanul, de ténylegesen ejt. Mert lehet talán arról vitatkozni, hogy célszerűek-e az izraelita ünnepnapai munkaszünet módozatai és hogy előnyös, vagy hátrányos-e az izraelita tanulókra azoknak betartása. De az elvitázhatatlan tény, hogy ezek a módozatok ez idő szerint kiegészítő részei az izraelita vallásgyakorlatnak, mely nemcsak az izraelita vallás recepciójáról szóló 1895: XLII., hanem a vallás szabad gyakorlatát beiktató ugyanazon évi XLIII. t.-c.-nek is védelme alatt áll.

Az államkormányzatnak pedig nem lehet feladata, de joga sincs hozzá, hogy akár kényszerítő, akár csábító rendszabályokkal ezen vallásgyakorlattal ellenkező irányban igyekezzék hatni az izraelita tanulókra. De nem lehet helytállónak tekinteni azt a felfogást sem, hogy az iskolának kötelessége a jelzett irányban befolyásolni növendékeit, hogy megóvja őket az izraelita vallásgyakorlatból folyólag őket későbbi életükben érhető károsodástól; mert nem lehet neki megadni azt a jogot, hogy ily lelkiismereti kérdésekbe avatkozzék s ezzel nemcsak éket verjen sok esetben szülők s gyermekeik közé, hanem meghasonlást is idézzon elő a kétféle ellentétes irányu befolyásnak kitett gyermeki lelkületben. Az ünnepnapokon való iskolalátogatás alóli felmentésnek tehát minden körülmény közt feltétlennek kell lennie, kivéve szombatot, a mikor az iskolalátogatás alóli fölmentést, annak hetenkénti ismétlődése miatt, ugysem venné igénybe senki; de szombaton és ünnepnapon egyaránt, megjelenés esetén, feltétlennek kell lennie az írás, rajzolás s kézimunka alóli fölmentésnek, nem pedig burkolt fenyegetéssel korlátozottnak. Már pedig ez van a fenn említett rendeletekben.

De még más is van bennök: az izraelita ünnepek tekintetében feltűnő tájékozatlanság és kirívó következetlenség. Az izraelita ünnepek ugyanis tudvalevőleg naplementétől naplementéig tartanak; a rendeletek a felmentést mégis csak az ünnep napjára, nem pedig az előestére is engedélyezik, a miből késő délutáni órák esetén flagrális sérelmek keletkeznek. Ugyanilyen szempontból lehetetlen intézkedés az is, hogy a 28769/1876. évi rendelet a Szukkót és Pészach ünnepnapjainak csak dél-előttjére ad felmentést, míg a többi ünnepen egész napra. És végül az utóbb említett rendelet a Szukkót hetedik napját is a felmentéssel járó főünnepek közé sorozza, holott nem az; ellenben kihagyta a kilencedik napot, a mely főünnep, s végül is a 67943/1908. számú rendelettel lett annak elismerve.

Egy harmadik ága a kérdésnek a szombat- vagy ünnepnapra eső írásbeli vizsgálatokra vonatkozik, a mely még egyáltalában nincs rendezve. A sok bajnak és zavarnak, a mely ily esetekben előfordul, könnyen lehetne elejét venni, ha kimondatnék, hogy írásbeli vizsgálatok ne tétessenek szombatra vagy izraelita ünnepre; ha pedig ez nem volna elkerülhető, úgy mint hirtelen megbetegedés esetén, ilyenkor is egy későbbi napon készíthesse el dolgozatát az az izraelita tanuló, a ki évközben is fel volt mentve a szombati és ünnepnapra írás alól.

Nemcsak a fentiekben előadott elvi szempontok, hanem az ezen a téren szerzett hosszas tapasztalataim, a sok esetben szemmel látható és szivbe markoló kétségbeesés kitörései szülők és gyermekek részéről is készítették arra, hogy ezt a kérdést szóvá tegyem. A miniszterium nagy hálaára kötelezném magam iránt az izraelita vallásgyakorlathoz ragaszkodó magyar állampolgárok nagy tömegét, ha a szóbanforgó kérdések komplexumát egy rendeletbe foglalva, az előadottak szellemében egységesen szabályozná az összes tanintézetekre nézve. A részletek tekintetében egy

minden jogos kívánalmat kielégítő kész mintára lehet utalni, melylyel *Sydow* porosz kir. kereskedelmi miniszternek 1913. június 9-én kelt szósz szerinti fordításban közölt következő rendelete szolgál.

»Mivel újabban egyes esetekben kételyek merültek fel azon álláspont tekintetében, a melyet a hatóságom alá tartozó nyilvános iskolák (továbbképző és szakiskolák) vezetői elfoglalni kötelesek azon kívánalmakkal szemben, a melyek zsidó tanulóknak szombaton és zsidó ünnepnapokon a tanítás és bizonyos munkák alól való fölmentésére vonatkoznak, a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak az általános iskolai igazgatás keretében érvényes megfelelő rendelkezéseivel összhangban a saját hatóságom keretében a következőket rendelem:

1. A zsidó tanulók a beírásakor, vagy a tanév elején a szülők, vagy törvényes képviselőik részéről benyújtandó kérés alapján szombaton és zsidó főünnepen az iskolalátogatás alól fölmentendők és ha e napokon az iskolát látogatják, szülők, vagy törvényes képviselőik akarata ellenére írásbeli és más kézimunkákra (rajzolás, földmérés, stb.) és kirándulásokon való részvételre nem szoríthatók.

2. Mivel a szombat és zsidó ünnepnapok naplementével kezdődnek és végződnek, ezen felmentések egyfelől az előestéken naplemente után, másfelől magukon az ünnepnapokon csupán a naplemente előtti időre eső tanórákra érvényesek. Kivétel engedélyezendő az engesztelő napra, a mikor a felmentés az ünnep kezdete előtt már egy órával s magán az ünnepnapon még este is az ünnep vége után érvényben van.

3. Hogy az iskolák vezetői ellenőrzést gyakorolhassanak, elrendelem továbbá, hogy az említett felmentéseknek feltételül az szolgál, hogy a tanév kezdetén, illetve minden április havában, adandó esetben ily felmentésekre igényt tartó tanuló belépésekor, az illető zsidó község illetékes hatóságától az iskola vezetőjének a tekintetbe jövő zsidó főünnepet és a szombatok és ünnepek kezdetét és végét magában foglaló jegyzék átadassék. A zsidó tanulók ilyenü kérések beadása esetén erre figyelemztetendő, hogy ezen jegyzék benyújtását szorgalmazhassák.

4. Az iskolák záró vizsgálatai alkalmából is helyén van ily méltányos figyelembevételre olyan zsidó tanulók vallási kötelezettségének, a kik a tanév folyamán ezen fölmentéseket igénybe vették. Ügyelni kell tehát arra, hogy úgy, mint a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur is a felsőbb tanintézetekre nézve elrendelte, ilyen zsidó tanulók részvétele esetén a vizsgálati dolgozatok ne tűzessenek ki szombatra vagy zsidó főünnepre. Ha egyes esetekben ez nem volna elkerülhető, az illető tanulóknak alkalom adandó, hogy a dolgozatot egy későbbi napon pótlólag elkészíthessék, mint a hogy ez a vizsgázóknak hirtelen megbetegedése esetén történik.«

Sőt több mint félévszázaddal ezelőtt is már ismeri a porosz kultuszminiszter a szombati iskolalátogatás alóli fölmentést, a mint 1859. évi május hó 6-án kelt rendeletének következő intézkedése bizonyítja: »Az iskolai hatóság nem tagadhatja meg azon szülők igényeinek meg-

felelő tekintetbevételét, a kik vallási okokból fiaik fölmentését kívánják az iskola látogatás alól szombat egész napra vagy az istentisztelet idejére. Ehhez képest elrendelem, hogy oly esetekben, midőn maguk a szülők a királyi tartományi iskolai tanácsnál (Provinzial-Schul-collegium) kérelmezik, zsidó tanulóknak az említett fölmentés megadandó.« A szombati írásra vonatkozólag pedig az 1869. évi január hó 30-án kelt miniszteri rendelet intézkedik olyképen, hogy az igazgató köteles a tanulókat szülők kívánságára a szombati írás alól felmenteni. Megtagadás esetén fölbevezni lehet a közoktatási miniszterhez. E rendeleteket nézve, fájdalommal tölt el annak tudata, hogy ily fontos ügyben a lelkiismereti szabadság nagy elvének megvalósításában megelőzött bennünket a külföld. De csak annál nagyobb lenne a kormány érdeme, ha az e téren felmerült sérelmeket gyökeres intézkedéssel orvosolná.

Kolozsvár.

Dr. Eisler Mátyás.

Házassági jogunkról.

II.

A bűnös asszony és a beteg asszony kényszerválása közt az a lényeges különbség, hogy előbbi esetben azon pillanatban, midőn az asszony részére kijelölt megbizott (שליח לקבלה) átvette a válólevelet, az megszűnt eddigi férjének felesége lenni. A beteg asszony azonban még a válólevél megírása után is tovább felesége marad a férjnek mindaddig, míg a számára elhelyezett válólevelet át nem veszi. A száz rabbi és törvénytudó beleegyező nyilatkozata csak azon erővel bír, hogy a férjet feloldja Gersom rabbi többnejüségi tilalma alól (הרם דריג) és megengedi neki, hogy első felesége mellé még egy második feleséget is vehessen. Megjegyzendő, hogy a száz rabbi által való felmentésnek csak akkor van helye, ha a beteg asszony ellátása minden kétséget kizáró módon biztosítva van a férj részéről.

Megjegyzendő továbbá, hogy a megtébolyodott asszony számára *felgyógyulása esetén* új válólevelet kell írni. Az első válólevél megírása idején ugyanis nincs abban a beszámítható állapotban, hogy át tudná venni a válólevelet és ezért ennek megírása csak formaszzerűen van elrendelve, hogy ez által is megnehezítsük a férj részére a válást. Azon esetben, ha az asszony elmebetegségéből kigyógyulna, a számára irt válólevél érvénytelenné válik és újabb válólevelet kell írni részére. Az epilepsziás asszony azonban teljesen épeszü, miért is még felgyógyulása esetén is érvényes marad reá nézve a megirt válólevél.

8. A gyermektelenül elhalt férfinak özvegye csak *a sógorházasság alól felmentő saru-feloldás* szertartásának (הליצה) végzése után köthet újabb rituális házasságot. Természetes, hogy nem az asszony gyermektelensége, hanem *az elhunyt férj gyermektelensége a kriterium*. Vagyis, ha az elhunytnek mostani özvegyével nincsenek is gyermekei, de van

gyermeke vagy más egyenes leszármazottja (unoka) egy más nőtől, kivel akár törvényes házasságban, akár csak konkubinátusban is élt: özvegye chalicára nem szorul. Viszont, ha a gyermektelenül elhunyt férj után özvegyen maradt nőnek vannak is gyermekei egy más férfitől, kinek ez már előzőleg volt a felesége: chalica nélkül nem köthet újabb rituális házasságot. Ha az özvegy igazolni tudja, hogy férje halála idején volt ennek gyermeke, ki a férj halála után halt meg, avagy ha igazolni tudja, hogy elhunyt férjének nincsenek egy atyától való fítestvérei életben: úgy nem forog fenn chalica esete és az asszony köthet újabb rituális házasságot, mint minden más özvegyasszony.

Oly esetben, midőn a sógorok közül egyik sem hajlandó a chalicát megadni, az özvegy asszony ép oly helyzetbe jut, mint az elvált nő, kinek férje nem akar válólevelet adni: az asszony kénytelen vagy csak polgári házasságot kötni, vagy ha vallásos érzelme folytán ezt meg nem teszi, mindaddig nem mehet férjhez (עגונה), míg sógorai életben vannak. A chalica kötelezettsége akkor is fennáll, ha a sógorok mind nők is.

A *zsidó hitre tért* (גר), gyermektelenül elhalt férjü özvegyére nem vonatkozik a chalica törvénye.

9) Ha egy törvényesen elvált asszony rituálisan nem vált el, akár a maga hibájából, hogy t. i. nem kívánta a rituális válólevelet, akár a férj hibájából, hogy ez t. i. nem akart rituális válólevelet adni és mint אישת איש újabb polgári házasságot kötött, ha később meg is szűnik az ezen polgári házassága által előállt, egyházi értelemben vett házasságtörési állapot, még pedig megszűnik akár az által, hogy utólag válólevelet kapott, akár az által, hogy a rituálisan el nem vált férje meghalt: *második férjével, kivel még első, rituális házasságának fennállása idején polgári házasságra lépett, soha meg nem eskethető*, azon már említett tétel alapján, hogy a házasságtörők egymással sohasem köthetnek házasságot. (כשם שאסורה לבעל בן אסורה לבועל)

Némely felfogás szerint hasonló eset forog fenn, midőn a gyermektelenül elhalt férjü özvegye (זקוקה ליבם) chalica nélkül kötött újabb polgári házasságot, akár a maga hibájából, hogy t. i. nem kívánta a chalicát, akár a sógor hibájából, hogy ez t. i. nem akart chalicát adni, habár később meg is szűnik az ezen polgári házasság által előállt tiltott helyzet, még pedig megszűnik akár az által, hogy az asszony utólag chalicát kapott, akár az által, hogy a sógorok időközben meghaltak: *második férjével, kivel a chalica-kötelezettség fennállása idején polgári házasságra lépett, soha meg nem eskethető*. (אסורה לבועל משום קנסא). Újabb elismert tekintélyek szerint azonban nem vét a házassági törvény ellen, ki saját felelősségére egyházi esketésben részesíti az ilyen asszonyt polgári férjével.¹²⁾

¹²⁾ Eben-Háczér 159. §. 3. pont. — Cháthám Szófér, Resp. I. rész 27. §.

מי שרואה לפי הזמן והמקום להתיר לבועל שומרת יבם שזנתה הינו אהר שיהלוי
לה יבמה מאן מרמי לה מיניה אבל מאתי לא תצא הוראה

10. Elvált házastársak között rituális válásnak, gyermektelenül elhalt férfiú özvegyénél a chalicának csak akkor van helye, ha a házastársak egyházi házasságot is kötöttek egymással. A midőn a házastársak között kellő módon igazoltan *csak polgári házasságkötés* történt, úgy se rituális válásnak, se chalicának helye nincsen. Vagyis úgy a férfiú, mint a nő újabb házasságkötés esetén válólevél nélkül, az özvegy nő chalice nélkül eskethető egyházilag.

Viszont a válólevélnek és chalicának helye van akkor is, ha a felek között csak ugynevezett „*titkos rituális házasság*“ állott fenn, bár az országos törvény szerint „oly kötés, mely nem polgári tisztviselő előtt történt, a törvény erejénél fogva semmi vonatkozásban sem tekintetik házasságnak.¹³⁾ Az ilyen „titkos“ módon esketett felek – habár a férfiú az országos törvény szerint „nőtlen“ és az asszony „hajadon“ – újabb házasságkötés esetén válólevél által tartoznak előbb egymástól elválni, az özvegy asszony pedig chalicát tartozik venni.

A rituális válás és chalice kötelezettsége nem évül el egy közbejött polgári házasság által. Ha pl. akár férfiú, akár nő, kinek első házassága csak polgári ítélettel, de rituális válólevél által nem bontatott fel, egy második, csak polgári házasságot kötött és ezen második házasságának megszűnése után harmadszor, még pedig ez alkalommal egyházilag is akar házasságot kötni: addig nem eskethető, míg első házassága válólevél által fel nem bomlik. Ép így a gyermektelenül elhalt férfiú özvegye, ki chalice nélkül polgári házasságra lépett és ezen házasságának megszűnte után harmadszor is akar házasságot kötni, az első házassága révén reá kötelező erővel bíró chalice nélkül egyházilag meg nem eskethető.

11. Előfordulhat olyan eset, hogy valamely férfiú meghal, még mielőtt törvényesen elvált feleségének válólevelet adott volna. Felesége a *világi törvények szerint elvált, egyházi törvényeink szerint özvegy asszony*. Újabb házasságkötés esetén teljesen az özvegy nő elbirálása alá esik; vagyis ha férje után nem maradtak gyermekek, úgy chalicát kell vennie; ha maradtak gyermekek, úgy kóhén is feleségül veheti őt.

Viszont, ha valamely válófélben levő férj még a polgári válóper tartama alatt rituális válólevelet adott feleségének és a polgári felbontó ítélet előtt meghalt, úgy felesége a *világi törvények szerint özvegy, egyházi törvényeink szerint pedig elvált asszony*. Újabb házasságkötés esetén az elvált nő elbirálása alá esik, vagyis chalice nélkül mehet férjhez, ha az elhunynak nem is voltak gyermekei, de kóhén nem veheti őt feleségül.

A *férfiura* közömbös akár törvényesen elvált felesége még a válólevél átvétele előtt hal meg, akár válófélben levő felesége hal meg, kitől már előzőleg rituálisan elvált: újabb házasságkötésére nincs befolyással, hogy elvált, vagy özvegy embernek minősítjük őt.

12. Elvált asszony a válólevél átvételétől, özvegy asszony férje halálától számított *három hónap* elmúltával eskethető csak újabban., A három

¹³⁾ 1894: XXXI. t.-c. 30. §.

hónapba, pontosabban 90 napba nem számítható be az elválás, illetőleg a férj halálának napja, sem pedig az újabb házasságkötés napja. A várakozási idő elrendelésének oka, hogy a második házasság idején születendő első gyermek apasága minden kétséget kizáró módon meg legyen állapítható. ¹⁴⁾ (להבהין בן זרעו של ראשון לזרעו של אחרון).

A zsidó hitre tért nő (גיורת), ki nem zsidónak volt felesége és ezen férjétől elválván, vagy annak elhalálása folytán özvegységre jutván, zsidó férfival rituális házasságra akar lépni, szintén tartozik betartani a három havi várakozási időt, az előbbieken említett oknál fogva. ¹⁵⁾

Szóptatós vagy terhes állapotban levő asszonyt, akár özvegy, akár elvált nő, akár házasságon kívül lett terhes vagy szült gyermeket: csak a szopós gyermek 24 hónapos korában eskethetjük újból, gyermekvédelmi okból. ¹⁶⁾

13) *Kóhénnek* csakis szeplőtlen előéletű hajadont vagy özvegy asszonyt szabad feleségül vennie. Az alaptörvény így szól: ¹⁷⁾ (כהן אסור מן התורה בגרושה זונה והללה ואסור בחלוצה מדרבנן). Tehát *nem vehet feleségül*:

a) elvált vagy chalicát kapott asszonyt.

b) oly zsidó nőt, ki előzőleg nem zsidó férfival volt akár polgári házasságban, akár konkubinástusban ¹⁸⁾ (אי זו היא זונה הנבעלת לנברי)

c) oly vegyes házasságból származó nőt, kinek atyja nem zsidó, anyja zsidó. ¹⁹⁾ (נברי ועבד הבא על בת ישראל וילדה ממנו בת אותה הבת פגומה לכהונה)

d) oly vegyes házasságból származó nőt, kinek atyja zsidó, anyja nem zsidó.

e) törvénytelen születésű nőt, ki esetleg nem zsidó férfitől származhatott. ²⁰⁾

f) végül proselytanőt ²¹⁾ (הגיורת והמשיחית הואיל ואינה בת ישראל הדי זו אסורה לכהן)

Ellenben, ha a kóhén már polgári házasságban él egy zsidó nővel és utólag szándékoznak egyházi házasságra lépni, nincs okunk a miért a házasságkötést megtagadjuk tőlük, ép úgy feleségül vehet oly zsidó nőt, ki polgári házasság által már felesége volt egy zsidó férfinak. ²²⁾ (הבא על הפגומה לא מעשית זונה ולא נפסלה מכהונה). Feleségül vehet továbbá oly zsidó leányt, kinek akár atyja, akár anyja proselyta volt. ²³⁾

Ezekben csoportosítva elmondottuk házassági jogunknak leggyakrabban előforduló és a hazai házassági törvény által több tekintetben

¹⁴⁾ Eben-Háezer 13. §. 1. pont.

¹⁵⁾ U. o. 13. §. 5. pont.

¹⁶⁾ U. o. 13. §. 11. pont.

¹⁷⁾ U. o. 6. §. 1. pont.

¹⁸⁾ U. o. 6. §. 8. pont.

¹⁹⁾ U. o. 7. §. 17. pont..

²⁰⁾ U. o. 6. §. 17. pont.

²¹⁾ U. o. 6. §. 8. pont.

²²⁾ U. o. 6. §. 8. pont.

²³⁾ U. o. 6. §. 21. pont.

befolyásolt eseteit. Gyakran kérik a hivek házasságukra a lelkész áldását, a vallás szankcióját és mi nem tehetünk eleget kérésüknek, mert tiltja egyházi jogunk. De nem tartozik ilyenmü összeállítás keretébe és még csak a legtávolabbról sem tartjuk magunkat hivatottnak házassági jogunk tételeit bírálgatni.

Budapest.

Dr. Groszmann Zsigmond.

A zsidóság szelleméről.¹⁾

A gyűlöletteljes fajtheoretikusok nem csak magát a zsidóságot támadják meg, hanem vallásunkat is. Azt mondják, hogy a zsidó vallásnak nincsen mysteriuma és rendszere nem egyéb, mint szellemtelen sémák összefoglalása. Renan »Histoire générale et système comparé des langues sémitiques« címü művének eredményét a következőkben foglalja össze: »Ainsi la race sémitique se reconnaît presque uniquement à des caractères négatifs: elle n'a ni mythologie, ni épopée, ni science, ni philosophie, ni fiction, ni arts plastiques, ni vie civile: en tout, absence de complexité, de nuances, sentiment exclusif de l'unité.« Ez a munka 1862-ben jelent meg. De már több mint 30 évvel ezelőtt a híres orientalista Hommel, a ki hazánkban is ismertté tette nevét azzal az állítással, hogy a sumerek, Babylon őslakói, a turáni népcsaládhoz tartoztak, azt mondta, hogy maga Renan beismerte, hogy az assyr kutatások folytán munkájának felét elavultnak tekinti.

Az azóta végzett ásatások, mint minden szakember tudja, teljesen megcáfolták elhamarkodott állításait. Mindazonáltal Renan fenti kijelentése alapja lett az ujkori tudományos antiszemitizmusnak. Dühring, de különösen Chamberlain »Die Grundlagen des XIX. Jahrhunderts« címü művében azokat még ki is bőviti. Nem igaz, – mondja – hogy a zsidók a vallás klasszikusai. Ellenkezőleg a föld összes népei között a zsidónak van legkevesebb vallásos érzése. E tekintetben még az australian vadember és a néger is fölülmuja. Azt a kevés igazi vallásos eszmét, a mi a zsidóságban feltalálható, idegen népektől vette át. Így a teremtés történetét a sumerektől, a monotheizmust az egyptomiaktól, a kultuszt a hetitáktól. A kegyelem és megváltás eszméi idegenek előtte. Egyáltalában a zsidó monotheizmus nem metafizikai ismeret, hanem politikai eredmény. Chamberlain fejtegetései nagy visszhangot találtak a reakció berkeiben.²⁾

¹⁾ Vom Geist des Judentums. Reden und Geleitworte von Martin Buber. Kurt Wolff Verlag Leipzig 1916. 191. oldal.

²⁾ Sőt megtévesztettek egy oly nagy elmét is, mint Prohászka püspök. „A diadalmas világnézet“ címü munkájában, melyet Chamberlain hatása alatt irt, sőt sok tekintetben benne stílusát s gondolatmenetét is követi, eképen nyilatkozik a modern zsidóságról (II. kiadás Esztergom 1916. 31. old.): Képtelenek, mint a chinai nép, idealizmusra. Lendület, mélység nincs bennük. Nincs filozófiájuk, nincs metafizikájuk, nincs érzésük a titokzatos, a fölséges iránt, olyanok mint a cigányok, nem imponál nekik a lét s az élet kérdése. Hogy a tudós püspök legszebb metafizikai gondolatait a zsidó Bergsonnak köszönheti, ez a sors kegyetlen iróniája.

Ezek és hasonló támadások indították bizonyára a tudós szerzőt munkájának megírására. Alapos tudományos készültséggel azt mutatja ki, hogy fejlettebb mysticismus mint a zsidó vallás nyújt, sehol sem található. De nemcsak az apologetikának akart szolgálni, hanem pozitív tudományos alapon magyarázza a zsidó szellem lényegét. Mivel tehát szerző sok új gondolatot hirdet és a nem zsidó olvasónak vallásunk új oldalait, új értékeit mutatja be, azért kövessük mindennek előtt szerző gondolatmenetét.

A fajelméletekkel szemben megállapítja, hogy a kelet, legtágabb értelemben, tömör szellemi egységet képez a nyugattal szemben. A keleti ember szellemi alapténykedése motorikus, centrifugal. Az impulzus a lélek mélységes mélyeiből tör kifelé, az organizmus homályos ösztönéből, aztán mozgássá, tette válik. Nem a nyugvó létet, a tért, hanem inkább az egymásutánt, az időt, látja. Mindenütt dualizmus tátong felénk. Igaz és tüneményes világ, jó és rossz, igen és nem stb. Azért az egységes világot magunknak kell felépítenünk. Az ösvények sokfélék, de az ut egy, mely Istenhez, igazsághoz vezet. Ezt hirdeti az indus Vedanta, a kínai Tahio, a perzsa Avesta. A keleti motorikus szellemet jellemzi a követelés pathosa, az ut, a tett.

A nyugati embernek más a látószöge. Szellemi ténykedése szenzorikus, centripetal. A külső benyomások lelkébe esnek, képekké válnak. Az objektív látóérzék benyomása alatt áll. Azért eleme a külső forma művészi alakítása, mint a görögöknél. Platon is csak nyugvó ideákat szemlél, – a világot mint sokaságot látja, s azokból száll föl vagy fokozatosan vagy villámszerű intuícióval a legmagasabb absztrakciókra.

A keleti szellem legtipikusabb képviselője a zsidó, a ki a görög ellenlábasa. A hol utóbbi számára végződik a gondolkodás munkája, kezdődik a motorikus zsidó szellem aktivitása, még mélyebbre hatolni, még magasabbra emelkedni, átfogni életet és végtelent. A dualizmust saját énjébe projiciálja, s szeretné áthidalni a benső meghasonlást, miáltal a teremtés művének befejezőjévé válik. A követelés pathosa, a tett abszolút értéke, a zsidóságban érte el legmagasabb intenzitását.

Ez a lélektani disztinkció magyarázza nekünk azt a feltűnő jelenséget, hogy a nagy irracionális alapon nyugvó vallási rendszerek csak keleten, keletkeztek. A zsidó motorikus szelleme a kereszténység útján átalakította a nyugat szellemi sorsát. Ezzel kapcsolatban igazolja is a cionizmus létjogát. Mikor a zsidó eszme virágzásba szökkent, kiszakították a zsidóságot a honi földből. Megszűnt a szellemi kontinuitás, és sem a rabbinizmus, sem az ujkor reformzsidósága nem tudta megújítani ezt az abszolút szellemet. Csak a Kabbala őrizte meg ezt a szent tüzet, föl is lángolt a chasidizmusban, mely azonban, mivel a rabbinizmussal nem szakított, nagyobb hatást nem gyakorolt. Németország hivatva van a kelet szellemét megmenteni, mert metafizikai rendszereinél fogva legközelebb áll a kelet szelleméhez. A zsidóság szelleme csak akkor fog megújodni, ha újra Kanaan földjén ideális példaadó emberszövetséget fog alkotni.

A második fejezetben magyarázza a szerző a követelés pathosát, melyet a motorikus szellem hirdet. A zsidóság megújodása annyit tesz, mint a *vallásosság* megújodása, mely aktivitást jelent, a feltétlennel való egyesülés törekvése, szemben a *vallással*, mely csak holt ritusok összege. Vallásosság elhatározást követel. Nekünk magunknak kell az elhatározást átélnünk. Ez a zsidóság lenbensőbb kincse, szelleme. A világ az elhatározók elhatározása végett teremtetett, mondja a Talmud. Azért a Báltesúva, a ki elhatározása folytán a végesből az abszolútum magaslatára emelkedett, magasabban áll mint az igazságos.

Előbb azt hirdették, hogy az ember hasonló legyen Istenhez, azaz, hogy egyek legyünk, hogy legyőzzük a jó és a rossz dualizmusát. A ki felemelkedik az abszolútumhoz, mondja a Kabbala, Isten segítőtársa a világteremtésében; sőt – és ez a mysteriumok mysteriuma – az abszolút ember tettei befolyással vannak Isten sorsára. Ugyanis a Sechina leszállt e véges világba, számkivetésbe van és Izrael kötelessége őt megváltani, hogy újra egyesüljön Istennel.

Mózes, a proféta, úgy az arany borju alkalmával, valamint a pusztai vándorlás alatt követelte a *vallásosságot*, határozottságot. Áron, a pap, a ki hallgatott a nép szavára, a passzív *vallást*. A proféta és pap ellentéte mint vörös fonál huzódik Izrael történetén át. Izrael első korszakát az áldozati kultusz jellemzi. A proféták ellenezték az áldozatot s abszolút tettet, vallásosságot követeltek. A pap viszont, – a ki vétkezett: hozzon áldozatot. A második templom idejében egy a papságtól inspirált testület revideálta a szentírást és kirekesztett belőle minden mythikus elemet. De épen azokban lüktetett a zsidóság igaz szelleme. A szentírás az igazi vallásosság kerékkötője lőn. A reakció részben az agadában, de különösen az esszenusok felekezetében élt, a kik ragaszkodtak a mysticizmushoz. De mivel nem érintkeztek a néppel és végre a kereszténységbe szakadtak, mely hűtlen lett önmagához, mert a tett helyébe az üdvözítő hitet helyezte, azért nem újíthatták meg a zsidóságot.

Jeruzsalem elpusztulása óta a tradíció lépett a zsidó élet centrumába. Távol tartott ugyan minden idegent, de egyuttal az ideális lendületet is, az eleven vallásosságot. Az erőteljes, bensőséges motorikus világnézletet csak a Kabbalában találja meg a szerző. Benne tükröződnek a világmegváltás nagy méretei. Ez a lelkesülés a chaszidizmusban lobott vetett, különösen a »Kavono«, az intencio elmélete új életet hozott a megdermedt ritusba. De mivel utóbbiaknál is – hasonlóan mint a kereszténység-nél – a tett helyébe a caddik szerepe lépett, szintén megtagadta tulajdonképeni szellemét.

A harmadik fejezet inkább apologetikus jellegű. Előbb azt hirdették, hogy a zsidóságnak nincsen mythosa. Mikor aztán mégis felfedezték a bibliában néhány szétszórt erét e nemes ércnek, és mikor foglalkozni kezdtek a biblia utáni irodalommal, melyben a mythos valóságos őskorszakbeli gazdagságban pompázik, akkor tagadták eredetiségét. Pedig a szellemnél nem eredetiséget, hanem realitást nézünk. Polemizál *Neumarkkal*,

a ki a rabbinizmusban haladást lát, mert tisztította az Isten fogalmát a mythos salakjaitól. Sem Karo, sem a vilnai Gáon, mondja a szerző, voltak a zsidóság megújítói, hanem Lurja és Izrael Báál-sém, mert mythosának gyökeréből újították meg a zsidó néplelket.

A mythos lélektani magyarázatát adja. Mindent okozati összefüggésben látunk, de olyan eseményeknél, melyek démoni erővel belenyulnak életünkbe vagy nagy feszültségi időkben lerázzuk magunkról a kauzálitás nyügét és a mythosképző erő megragadja néha a civilizált embert is, úgy hogy a megtörténtet mint egy misztikus centrális szellem nyilvánulását látjuk. A zsidó mythos empirikai kauzálitás helyébe metafizikait helyez. Minden Istentől ered, melyhez mint második alapforma csatlakozik az abszolutumnak élő ember tettei. A miszticizmus a zsidó szellem lényege. A benyomásokra intenzívebben reagál, és igaz, hogy motorikus hajlamánál fogva nem substanciákban, hanem relációkban látja a világot – mint Spinoza *more geometrico* – de viszont gazdagon kárpótolja őt a pathos, azaz a végtelenbe törő lelke, az absolutummal való egyesülés.

A Talmud korszakában a mysteriumot csak azzal közölték, a ki »mester a művészetben és jártas a sugásban.« A VII–XIII. században keletkeztek a »Jecira« és a »Zóhár« könyvei. A spanyolországi kiűzetés hullámvásba hozta a lelkeket, felgyújtotta az extázis villámát. Akkor különösen Lurja befolyása alatt vette fel azt a messiási vonást, mely a Sabbatai Ceví-féle mozgalomban testet öltött és végzetes kudarcot vallott.

Lengyelországban a Chmielnicky-féle zsidó mészárlások után újra a miszticizmus felé kanyarodott az út, a chaszidizmusban. Különösen az Ukrainában, ahol a zsidók inkább faluhelyen laktak és közelebb álltak a természethez, nagy visszhangot találtak Izrael Báál-sém tanai. Sajnos, a chaszidizmus forró égőve nem a népnek való. Oly intenzitást követelt, a melynek megfelelni nem tudott. — Függelékül bemutatja szerző a braclavi rabbi Nachman életét, egy második Assisi Szt. Ferencet, a ki a természet magasztos felfogására is emelkedett. Végül egy valóságos virágyüjteményt hites chaszideusok életéből és mondásaikból.

Szerző – hogy röviden összefoglaljuk gondolatmenetét, — magában a hivatalos zsidóságban nélkülözi az igazi zsidóság lényeges tanait. Csak a Kabbala hirdeti az isteni élet nagy stílusát. Mivel pedig a zsidóság szellemi kontinuitását ketté szakították, azért nem volt elég erős és tiszta, hogy diadalra juttassa e szent tüzet. Pedig a zsidóság belső sorsa nagyban attól függ, hogy a követelés pathosa megint tetté váljék.

Most hadd fűzzünk néhány megjegyzést ezen érdekes munka tudományos részéhez. Szerző lélektanilag magyarázza a mythos lényegét. Steinthal hirdette azt az úttörő gondolatot, hogy a mythos sem történelmi, sem filológiai disciplina, hanem jelenségei a lélektan törvényeinek szükségszerű következményei, melyben az ember képzeletvilága tükröződik, az asszociáció és appercepció változó feltételeinek hatása alatt. Ezen a gondolaton alapszik Wundt néppszichológiai rendszere is. Szerző is átértette ennek a gondolatnak fontosságát és a szerint fel is dolgozta a mythos

lényegét. A mythos akkor keletkezik, amikor oly eseményekkel állunk szemben, melyeknek okozati összefüggését nem ismerjük, akkor valami felső irracionális hatalmat postulálunk. Tehát a mythos kipótolja a kauzalitás kategóriájának gyengeségeit, nem egyéb, mint valami *asylum ignorantiae*. Azért nem akceptálhatjuk szerző nézetét, hogy a zsidó vallás lényege a miszticizmus. Nem. A zsidó vallás absztrakt filozofiai és etikai eszme. Mythos és vallás bár nagyon is összefonódnak, összekeverődnek, mégis kapcsolatok még nem jelentenek azonosságot. Sőt gyökerestől különböznek. A mythos a mythosképző fantáziának az eredménye, a vallásnak viszont a metafizikai, etikai érzelem az alapja. Helyes lélektani érzékkel jártak el bölcseink, amikor a mythosi elemeket kirekesztették a szent iratok köréből. Hogy a mythos mégis az agárában és a kabbálában elementáris erővel tört ki, lélektanilag érthető. Hiszen a mythosképző fantázia olyan gondolatforma, melyről nem igen szabadulhatunk, mint a metafizikai hajlamoktól vagy optikai csalódásoktól, mely a kultúra haladásával sem tűnik el, csak akadályokba ütközik, és esztetikai téren nyilvánul. *Naturam expellas furca, tamen usque recurret*. A mythos legjobb esetben az emberi lélek költészete, mint a régiek mondták, „Pardész” szép paradicsomkert.

Egyáltalában érthetetlen előttem ellenségeink szemrehányása, hogy nincsen mythosunk. Hiszen a mythos téves gondolati alapformából ered; mintha valaki a természettudománynak szemrehányást tenné, hogy az optikai csalódásokat nem teszi kutatásainak alapjává.

Szerzőt a bibliakritika ama merész hipotézise, hogy a zsidó monotheizmus polytheizmusból fejlődött, terelte a mythos útjára. A görög kosmogoniai és theogoniai mythosok mintájára magyarázza a zsidó Egyisten fogalom fejlődését. Az Elohimből valami monopluralizmusból vált ki a legmagasabb lény, mely a többi isten attribútumait felvette. Tehát az Egyisten eszme mythosfejlődés eredménye. Ezt Wundt is hirdeti néppszichológiájában. Szerző itt elvetette a súlykot. Az Isten-fogalomnak semmi köze a mythoshoz, hanem vagy kinyilatkoztatott fogalom mint a hívő mondja, vagy filozofiai absztrakció mint a Midras Ábrahámról mondja: hogy absztrakció útján rájött az Egyisten fogalmára. Továbbá etikai fogalom. Isten 13 attribútuma etikai tulajdonságok. A 10 igében nem a hatalmas teremtő, hanem az az Isten beszél hozzánk, a ki kihozta őseinket Egyiptomból, a ki megkönyörült az elnyomott rabszolgákon.

Mindenesetre ell kell ismernünk, hogy a mythos gondolkodásunk egyik szükségszerű központja, mely körül nagy vallási áramlatok sodra kavargat, hogy sok erőteljes impulzussal, sok elevenítő csirával gazdagította meg a zsidóságot. Így például a gondolat, hogy a Sechina száműzetésben van és Izrael kötelessége az abszolútnak szentelt élete által őt kiszabadítani, hogy Istennel egyesüljön, egy olyan mysterium, mely az Istenséget közelebb hozza az emberhez. Mennyivel magasabban áll ez a motivum más népek anthropomorf kultuszlegendáinál. Így az orfikus és eleusisi mysteriumok, a görög Demeter és Dionysos legendái azt hirdetik, hogy

a szenvedő és haldokló hős újra életre kel és istenné válik, mely legendamotivum a kereszténységben találta legszebb kifejlődését. A zsidó néplélek nem türt szenvedő, haldokló Istent. De Isten egyik attributumára vagy emanációjára, a Sechinára ezt a motivumot bátran alkalmazza, és azáltal óriási vallásethikai hatást gyakorolt.¹⁾

Habár nem fogadhatjuk el szerző egynéhány pozitív tételét, mindazonáltal el kell ismernünk, hogy az apologetika terén nagy és alapos munkát végzett. Műve méltó helyet foglal el Zollschan »Das Rassenproblem« című apologetikus műve mellett. Ragyogó érvekkel és lendületes stílussal bizonyítja, hogy igenis a mythos, az emberi lélek amaz örök költészete, a zsidóság keretében legszebb és legideálisabb gyümölcseit érte.

Eger.

Dr. Schweiger Lázár.

Az Izr. Magyar Irodalmi Társulat.

A fegyverek zajában csak nagy ritkán jutnak szóhoz a szellemi élet művelői. Bármennyire iparkodjunk is kibontakozni a rémséges háboruból eredő lelki hatásokból, tudósokban és írókban nincs meg a kellő hangulat, a közönségben a befogadó készség, a mely okvetetlenül szükséges, hogy élénken lüktessen a szellemi élet, hogy szervei összhangban és sikerrel működjenek. A nemzetre szakadt nagy megpróbáltatások, a szivekre nehezedő súlyos gondok lefoglalják mindnyájunk lelkét, akárhogy ügyekezünk is másfelé terelni figyelmünket, mégis csak a háborun csüng érdeklődésünk, rajta függnék gondolatjaink.

Az Imit sem vonhatta ki magát hatásai alól. Szüneteltek felolvasásai, a melyek egyre fokozódó vonzóerővel voltak a közönségre és az ismereteket gyarapítva, egyszersmind nemes gyönyöröket nyújtottak a hallgatóknak. Nesztelenül dolgoztak a munkások és szélesebb körök csak akkor értesültek dologtevésükről, midőn megnyilt a Magyar Zsidó Múzeum, az Imit legújabb alkotása, Dr. Mezey Ferenc nagyszerű műve.

Az évi közgyűlés újabb alkalmat adott, hogy a figyelmet céljaira és törekvéseire irányítsa. Dr. *Vadász* Lipót államtitkár, a Társulat elnöke a következő beszéddel nyitotta meg:

Tisztelt közgyűlés! A magyar zsidóságnak olyan kevés az országosnak mondható organuma és olyan ritkán van alkalma a maga egyetemességében való megnyilatkozásra, hogy bizonyára nem csekély azok száma, akik – legalább némely vonatkozásában országos szervezetű – Társulatunk közgyűlését, a mai viszonyok közt, ilyen kínálkozó alkalomnak tekintik.

¹⁾ A mythos lényegével a következő értekezéseimben foglalkozom: „Az Ethnológiának logikai módszerei“ három közlemény (Ethnografia XX. évf. 1909.), továbbá „Wundt elméletei a művészet és néprajz kapcsolatairól.“ 2 közlemény. (Ethnografia XXI. évf. 1910.) „A vallás és mythosz kapcsolatairól.“ „Die Religion im Lichte der Völkerpsychologie“ Wien 1911. Továbbá „Vallás és néprajz“ székfoglaló értekezésemben, — mint a Magyar Néprajzi Társaság választmányi tagja — mely azonban a háborus viszonyok miatt még nem jelenhetett meg.

És én szívesen élnék is ezzel az alkalommal, hogy foglalkozzam bajainkkal, feladatainkkal, a nemzet iránti, felekezetünk és önmagunk iránti kötelességeinkkel és nem hallgatván el a kebelünkből feltörő sóhajokat és panaszokat, készséggel gyakorolnám – tőlem telhetően – komoly és igazságra törekvő kritikát, magunkkal szemben és másokkal szemben is. Hitfeleink közül igen sokan bizonyára megelégedéssel vennék, ha mindezeket és mindazt, a mi ezekkel összefügg vagy – sokszor nem is épen organice – összefüggésbe hozatik, a jótékony nyilvánosság előtt tárgyalnám, senki közülük tőlem mást nem kívánván, mint hogy ezt teljes elfogulatlansággal és – épen a megvédendő szempontok érdekében – mindenek felett kívánatos teljes igazsághoz való hűséggel és tiszta lelkű emberséggel cselekedjem.

De nem élek ezzel az alkalommal t. közgyűlés! Mert bármennyire tudjuk is mindannyian, hogy a mi felekezeti ügyeink szempontjai sehol sem ütköznek bele egyetemes nagy nemzeti érdekeink sphaerájába: ma, a háboru harsogó aktualitása mellett, ma, ebben a minden erőnkre, minden idegünkre számot tartó sorsdöntő nemzeti harcban, úgy érzem, hogy csak a jelentkezésükben is *egyetemes* hatású kérdések az egyedüliek, melyek nyilvános tárgyalásra igényt tarthatnak.

De érzem, t. közgyűlés, azt is, hogy alig van olyan szociális, társadalmi, gazdasági kulturális és általában a nemzeti közület változatos vonatkozásait érintő *kérdés, melyet hosszú-hosszu időre ne a háboru, e háboru majdani hatása határozna meg.*

Ez a hatás érvényesíti egyébként a maga rávilágító erejét már a mult megítélésénél is.

Ma már talán általános annak a megállapítása, mily mértékben voltak hibásak a nemzet tagjai közül azok, akik a minket fenyegető háborus veszedelemmel nem számoltak, vagy legalább nem úgy számoltak, hogy ennek a konzekvenciáit levonják és az ezekből folyó nagy *lelki kötelességeket* teljesítsék; a kicsiny dolgokban nagyok, a nagy célkitűzésekben kicsinyek voltunk és *veszedelmes partikularizmus zürös diszharmoniai süvítettek végig az országon.* Ma már tisztábban látjuk, hogy a távlatok hiánya, a méretek hibás volta mellett, mily sokan vesztették volt el a körülöttünk zajgó nagy világgal és magának a nemzetnek a történelmi tanulságaival való kapcsolatot! A jövőbe látók, a jövő vész viharát előre érzők kemény, komoly, intő szava Cassandra-kiáltásként hangzott el és mintha nem fenyegetett volna elég ellenség, azok számát botoran önmagunkkal is szaporítottuk; tépettek, viszálykodók, gyűlölködők voltunk!

És hogy annyi belső viszálykodás után, – a lét és nem lét kérdése véres komorsággal robbanván elénk – a talpra ugrott nemzet erősebbnek, nagyobbak, egységesebbnek bizonyult, mint amilyenek bárki is remélhette volna, most, hogy a háboru borzalmas lobogása mélyen bevilágít a lelkünkbe, a nemzet lelkébe: ám rögzítsük meg e változatos látományokat, *meg ne feledkezzünk vész- és viharszülte érzéseinkről, a mult fakasztotta szemrehányásainkról, melleverdeső önvádjainkról, közös*

aggodalmainkról és gyötrelmeinkről, emlékezzünk majd felmagasztosult büszkeségünkre, kivirult reményeinkre és örök erővel éljenek bennünk fogadkozásaink és az áldozatkészség, *az egyéni és szociális jóság és az életre-halálra való egymásrautaltság lelket járó érzései.*

Őrizzük meg jól benyomásainkat és vigyük őket magunkkal a jövőbe ; *készüljünk lelkünkben a jövőre,* erre a még le nem mérhető problémára, erre a titokzatosan komplikált rejtélyre !

Ez a háboru a maga kiterjedésében, fegyvereiben, eszközeiben, egyesekre és nemzetekre rótt feladatainak gigantikus voltában, gazdasági és pénzügyi rombolásaiban és rögtönzött szervezéseiben, az emberi együttélés megmozdithatatlanoknak vélt annyi kereteinek szétfeszítésében, ez az annyi erkölcsi és emberségi fogalmat szétrobbantó háboru minden fantáziát meghaladó mértékben harsog és dörög és lángol a világon.

Évezredekre visszamenőleg ez az emberiség legnagyobb és leghevesebb akciója.

Vajjon milyen lesz a reakciója? Mi lesz ennek a borzalmas katalizmának a visszahatása ?

Bizonyos, hogy ha ez a pokoltól az égis ható rettenetes harci zengés lecsendesül is, ha ebben a borzalmas orchestrumban utolsó hangként elhangzik is az utolsó ágyuszó, ez ugyan végét jelenti majd a harcnak, *de ez még nem lesz a béke, a lelkek békéje!* A gyász és a bánat kesergése, a gyűlölet, a szégyen, a bosszú, a harag, a letiport gőg lihegése sok-sok időre elüzi még a lelki békesség fehér galambját és régen terem már a tiszta buza a szántóvető gazda gondos kezétől kiegyengetett gránátdulta földön, és ki is nyilt, el is virult az eltemetett hősök sirján a virág, amikor a lelkekben még mindig ott tátognak az indulatok tépte sebek. Sok idő telik abba, amíg a népek milliói megtanulnak vidámnak lenni és egymásnak megbocsátani.

Az egész vonalon kompromittált internacionalizmus táborából bizonyára az örök béke álmodozói lesznek a legelsők, akik munkára szervezkednek. De vágyva és epedve ez ábránd után, a hitükben megrendült emberek *mégis a nemzeti koncentráció* minél teljesebb voltában keresik majd a jövő biztosítékait! Ez a háboru a lelkünkbe égette azt a tapasztalatot, *hogy létünk biztositéka a nemzeti egység, az állami erő,* és ha ez pusztul, szinte brutális primitiviséggel, népvándorláskori magától értődéssel pusztul vele az egyén is.

Erőssé kell tenni a nemzetet! És mi, a megismerésekben tisztult látással, erőnk tudatában megizmosodva, önérzetünkben meggyarapodva, nagy komolysággal látunk majd a háboru utáni munkához. Súlyos és nehéz lesz e munka, mert bármilyen nagy legyen is az örökké működő természetnek és magának az emberi szociális organizmusnak a regeneratív ereje, a feltépett, felsebzett felületeken nem lehet elég gyors a sarjadzás. *Össze kell fognunk valamennyiünknek,* hogy a nemzetet szervezetté, *munkájában és lelkében fegyelmezettebbé* és így erőssé, anyagi és lelki és erkölcsi kincsekben gazdaggá, majd azt mondanám : nemzetibbé tegyük.

E célok felé, e nemes belmisszió felé *törekedve, el fog halványulni minden centrifugális irányzat és el fog némulni minden gonosz tendenciával szított visszavonás, a gyűlölködésre beidegzett vagy épen silány érvényesülés okából gyűlölködők minden lármájával együtt.* Elnémitja, eltünteti ezeket közös feladataink nagyvonalúsága és egzisztenciális érdekünek felismert összhangzatos társadalmi együttműködésünk kategorikus imperativusa.

Hiszek ebben a nagy és felemelő és az erkölcsi erők legyőzhetetlenségével ható lelki kényszerűségben, bizom az igazság erejében és ebben a hitben és bizalomban nyitom meg a mai közgyűlést.

Az egybegyűlt közönség feszült érdeklődéssel hallgatta az elnök mélyen járó beszédét, a mely után Dr. *Bánóczy* József remekbe készült titkári jelentését terjesztette elő.

Kezdő mondatai: »A milliók rettenetes harca immár két éve foly s szinte lélekzet-visszafojtva szemléljük a hősi tusát, melyben véreink havason és örvényen, tűzön és hullámon át tesznek tanuságot amellett, hogy a magyar dicsőség nem hulló csillag volt, mely tündökölt, aztán lehullott a magasból, hanem üstökös, mely, ideje betelvén, ime újra megjelent, hogy lássák fényét a népek és rettegjék. És hittel és bizalommal ismételjük költőnk multat és jövőt összefoglaló igéit:

A magyar nemzetnek volt nagy és sok vétké
S büntetését már átszenvedte ő;
De erénye is volt, és jutalmat érte
Még nem nyert . . . jutalma lesz majd a jövő.

Ezt a biztos jövőt készítik elő testvéreink a harcmezőn és mi itthon, feladataink más-más területén.«

Szól azután lapidáris szavakkal a Társulat munkásságáról és feladatairól, elpanaszolja szűk anyagi helyzetét, megemlékszik a kiadásra váró művekről, méltatja a Múzeumot, elsiratja az lmit halottjait és a következőképpen zárul: »Bizunk a jövőben és mindenek felett bizunk felekezetünk kulturális érzékében. Az irás népe nem feledkezhetik meg irodalmáról. Mi pedig tovább fogjuk szolgálni mindakettőt hűséggel és szeretettel.«

Végezetül megejtették a választásokat és elnök berekesztette a közgyűlést.

A harctérről.

A csatatereken küzdő hőseink és ezek lelki gondozására hivatott táborig rabbijaink szivesen keresnek fel leveleikkel. Rendszerint rövidre vannak szabva. Kedves megemlékezések, a szeretet becses adományai. Ágyudörejnek közepette elmélkedésekre, hosszú fejtegetésekre sem érkezés, sem hangulat. Annál becsesebb egyik legbuzgóbb és legérdemesebb táborig rabbinak, Dr. *Lemberger* Sámuelnek levele, a melyből a következőket közöljük:

Nagybecsű soraira válaszolva van szerencsém ezennel Főtisztelen-

dőségedet értesíteni, hogy Dr. Hevesi Simon rabbi ur jóvoltából egyelőre elegendő számú »Paizs és Vért« áll rendelkezéseimre. Vallásos iratokat, zsidó tárgyú könyveket és felekezeti lapokat azonban állandóan nagyon jól használhatnék.

A tábori lelkészség mai szervezetét általánosságban helyesnek vélem. Természetesnek tartom, hogy a tábori lelkészet szolgálati szabályzata a háboru után megváltozik. A háboru nehezen szerzett tapasztalatait itt is, mint minden téren felhasználják majd katonáék. Nagyjában azonban – úgy hiszem – megfelelő. Én legalább hadosztályomnál a háboru kezdete óta – a viszonyokhoz képest – elég rendszeren láthattam el lelkészi funkciómat. A tábori lelkész működését 3 irányban fejt ki:

1. Lelki gondozás
2. Betegek vigasztalása
3. Temetések, anyakönyvezés stb.

A lelki gondozás, tanítás, bátorítás, buzdítás főképp istentiszteletek útján történik. Ilyeneket tartottam főünnepekkor, a hadosztálynak majdnem összes e célra egy helyre rendelt zsidó katonái részére, általában pedig a lehetőséghez képest bármikor és bárhol. Szabálylyá vált már, ha csak lehetséges, minden ezrednél, minden héten egyszer istentisztelet tartandó. Rendszerint a rajvonalhoz egészen közel, hogy ne csak a tartalékból, hanem a rajvonalbeli századokból is odagyülhessen a legénység. Álló harcoknál ez nagyon könnyen megvalósítható. Ha a harc helyzet miatt a legénység nem lenne kivonható, akkor végigmegyek a lövészárkokon és az egyes emberekkel beszélgetek. Ilyenkor és általában sohasem hiányozzék a rabbinál imakönyv, vallásos irat stb., a melylyel a katonának végtelen örömet szerez és igazi lelki szükségletet elégít ki. Hosszabb meneteléseknél a pihenőnapok használandók fel e célra. Az idén ép Ros-hasonoh tájt voltak nálunk óriási, hetekig tartó menetelések. Mily jól esett amugy is nagyon vallásos katonáimnak, hogy Szelichot első napját – pihenő lévén – ősi módon megtarthattuk. Szerteszéllyel Izrael templomaiban bizonyára mindenütt fel-felszállott a zsoltó akkor hajnaltájt, de ájtatosabban, buzgóbban, mint ott Oroszországnak azon véráztatta kopár magaslatán csak nagyon kevés tájt.

Előfordult, különösen a háboru első hónapjaiban, hogy egyáltalában nem lehetett 1–2 hónapon át istentiszteletet tartani, az is előfordult, hogy a kitüzött időre csak egynéhányan jöhettek el, avagy egyáltalában nem jöhettek el, ez azonban a háboru rendszertelenségével szorosán összefügg. Csak ne veszítse el a lelkész türelmét és – ne siessen haza. Különben is a háboru első 2–3 hónapja egyáltalában nem tekinthető – úgy hiszem semmiféle tekintetben – normális háborus időnek. A háboruskodásba is csak lassan jöttünk be. Későbbben – 1915-ben – már rendszeres munka folyt nálunk lelkészeknél is. Volt hónap, mikor 22-szer tartottam istentiszteletet és nap, mikor 4 helyütt prédikáltam. Utóbbi alkalommal autón kellett a kitüzött helyeket felkeresnem.

Harc közben a sebesültek vigasztalása képezi a főfeladatot. Nem tartom szükségesnek, hogy a rabbi ápolói kurzust végezzen. Csak felemás helyzetbe kerülne az orvossal szemben, ki rendesen alacsonyabb rangú, de a kötözést és gyógyítást ő érti. Talál ott a lelkiismeretes lelkész elég tenni valót. Beszélget a sebesültekkel, vigasztalja őket, imádkozik velök, szétoszt közöttük imakönyveket, ujságokat stb., ügyel, hogy pontosan teljesítik-e az ápolók kötelességüket a nehéz betegeknel, teljesíti kívánságaikat, ír hozzátartozóiknak, megbízásokat is kap. Alig győzi, annyi a dolog.

Temetéseknél aránylag ritkán van pap jelen. De ezen nehéz segíteni. Harc közben nem lehet ceremóniával temetni. Ha a harctér az ellenség kezében marad, akkor természetesen vége mindennek. Ha pedig mi üldözzük a megvert ellenséget, akkor a pap is a csapattal megy és valamelyik hátul kullogó derék munkásosztagnak teljesíti a temetés szomorú feladatát. Ott pedig nincs pap. Ha csak valahogy oda nem vetődik, mint egyszer megtörtént jó magammal is. Lemaradtam valahogy. Utközben temető osztagra bukkantam. Harminckét hősnek ástak sirt. Két zsidó is volt közöttük. Ott maradtam és én temettem el mindnegannyiukat.

Az Etappenkommandókhöz beosztott rabbik ügykörüket egy kissé szűken fogják fel, midőn csupán csak az irodai és a kórházi teendőkre szoritkoznak. Nekik kötelességük lenne kimenni a frontra, hogy azon nem kisszámu csapatoknál, hol nincsen tábori rabbi, rendes lelkészi teendőket végezzenek.

Hadgyakorlatokra talán majd elmennek ezentul a tart. tábori lelkészek. Magasrangú katonák azt mondják, hogy egy hadgyakorlat sem hasonlított még a háboruhoz. Rabbinak még mindig annyi volt a hatásköre, a menyire ő maga szabta meg. Igyekezék a rabbi a táborban körültekintéssel, fáradságot és munkát nem kimélve, feladatát megoldani, akkor tapasztalni fogja, hogy lehet a táborban is eredményes működést kifejteni.

.....

A rabbik anyagi helyzete.

Örömmel üdvözlöm igen tisztelt kartársamat Bernsteint, a rabbikarnak emez illustris tagját azon buzgalmához, melylyel a rabbik anyagi helyzetén segitendő – megírta e cikkét. Csodálkoztam, hogy e lapok hasábjain már 1910. március 1-én megjelent cikkem: »Javadalmazásunk« oly csekély visszhangra talált ép kartársaink részéről, mert csakis szerkesztő urnak 1913. február 1-én megjelent: »A rabbik anyagi helyzete« című alapos dolgozata a korpótlék érdekében érintette ezen témát. Igaz, hogy a két év óta dúló vérzivatar mint sok más belügyi tárgyat elhalasztott, úgy a mi érdekeink istápolását is jobb időkre odázta el, de teljesen igaza van Bernsteinnak, hogy »készítsük elő minden téren a megoldásra váró kérdéseket, nincs vesztegetni való időnk.« Ha oly rabbi van tele panaszokkal, ki nagyszámu, gazdag községben működik, mit szóljanak azok, kik sokkalta csekélyebb számú tagokból álló helyeken kénytelenek működni?

A hiba ott kezdődik, hogy a hitközségek nem irhatnak ki oly szégyenletes fizetéssel pályázatot, melyre nem találkoznék nagy képzettséggel felszerelt rabbi, ki a legnagyobb boldogságnak ne tekintené, ha az állást elnyeri. Már itt várna a rabbiegyesületre fontos hivatás. Hasson oda erkölcsi befolyásával, hogy 2400 korona minimális fizetésen aluli állásra ne pályázhassék kellő kvalifikációval rendelkező rabbi, inkább gondoskodjunk a jelölt legszükségesebb igényeinek előteremtéséről bármely utonmódon, de *gátoljuk meg*, hogy elfoglalva állást s természetesen családot alapítva, a biztos nyomorgásnak essék áldozatául. Ha ily módon nem tudunk a hitközségekre hatni, hogy erkölcsi befolyásunkkal lehetetlenné tesszük az állás betöltését, biz azok nem sietnek majd a fixumot magasabbra emelni, még a mai viszonyok közepette sem, holott ez a husz év előtti igényeknek sem felelt volna meg. A mely község még ily éhbért sem akar vagy tud fizetni, az ne akarjon egy a kor igényeinek megfelelő magasabb kvalifikációju lelkipásztorral diszelegni, – mert valljuk be őszintén azt a szégyenletes állapotot, hogy sokan a rabbiban csak egy oly egyént keresnek, a kivel alkalmakkor parádézni szeretne – hanem több község együttesen vegyen egy rabbit. Abban nem vagyok egy véleményen Bernsteinnal, hogy az első állásba lépő a szerződéskötéskor biztosítsa maga számára a jövő megélhetés módozatait: azt nem teheti, hisz nem oly sokat tárgyalnak vele, elébe teszik a feltételeket, ha tetszik, elfogadja, ha nem, ám oly sokan dulakodnak az állás után, hogy egyikük bizonyára hajlandó még az eddigi feltételekből való engedés árán is existenciához jutni. Teljesen igaz a talinud szava: »Én chóvus mátir ácmó mibész ászúrim« – csak az összeség közös akciója: a rabbiegyesület fellépése teheti lehetővé a feltételek kiszabását. A míg a választás körüli, általam több ízben hangoztatott visszaéléseket meg nem szüntetjük, a míg teljesen magára hagyjuk a jelöltet a hitközségével való tárgyalásnál, addig ő a gyengébb és az anyagilag teljesen versenyképtelen mindig a rövidebbet fogja húzni! V'hechezákto bau, támogasd őt – egyesület – majd akkor tárgyalhat. De egyesületünk is csak akkor érhet el sikert, ha az Orsz. Iroda támogatja és minden befolyását a kormánynál érvényre juttatja, hogy a rabbik is részesüljenek mint a tanítók és az összes fixumos tisztviselők korpótlékban és nyugdíjat kapjanak. Bezzeg már évek óta élvezik azt a református lelkészek, valószínűleg, mert erélyesen felléptek és követelték a megélhetés legszerényebb eszközeit az államhatalomtól, melynek ők is tesznek szolgálatot a kultúra és erkölcsiség terjesztésével, hitoktatással és egyéb közhasznú tevékenységükkel. Miért nem lépünk fel mi is erélyesebben az államhatalommal szemben, mely mitőlünk is követel kvalifikációt, hitoktatást és a nemzeti eszme hirdetését minden tőlünk kitelhető erőnkkel. Sokáig várhatunk a míg mások fognak törődni a mi front mögötti küzdelmünkkel életfentartásunkat illetőleg, ha magunk tétlenül, ölbe tett kézzel viseljük szájalmat gerjesztő existenciális állapotunkat és nem mozgatunk meg minden követ helyzetünk türelhetővé tételére. Nem csak a mostani nehéz állapotról van szó, most tudjuk, hogy

együtt kell tünnünk a haza összes szenvedéseit a többi polgártárral, és bizonyára, a mint nekem juttatott hitközségem 20%-os drágasági pótlékot, úgy mások is kaptak ilyféle alamizsnát: hanem a rabbiállás tekintélye és fennállhatásának lehetősége parancsolólag követeli, hogy valami történjék vagy legalább készítettessék elő, hogy a jövőben eredményt érhessünk el. Hisz jól ismeri mindenki azt a gyűlölt politikát mit Kolonics folytatott: előbb koldussá, aztán osztrákká kell tenni Magyarországot, ezt némely hitközség akkép variálja: előbb a pap legyen koldus, szoruljon minden egyesnek adományára, jóakarataira, akkor legalább nem fog akarni és merészelné öntudatosan beszélni, önállóan működni vagy kezdeményezni, szóval nem fog akarni és tudni erkölcsi erejével hitközségében bármit is létesíteni és a vallásos élet fejlesztéséhez hozzájárulni. Hogy ily körülmények között mire való a pap a hitközségben, igazán kíváncsi vagyok és bizonyára mások is kérdik. Sok a teendő e téren, azért fogjunk hozzá mielőbb!

Mohács.

Dr. Flesch Ármin.

Az Országos Rabbiegyesület eddig is kötelességszerűen megtett mindent, hogy ama súlyos anyagi bajok számára orvoslást szerezzen, a melyek nagyon tisztelt munkatársunkat ily erélyes felszólalásra készítetik. A rabbikar szorult helyzete, papjaink nélkülözései és már már elviselhetetlenné vált szenvedései nem ismeretlenek a kormány előtt. Ismételten feltárta azokat az Izraeliták Országos Irodája, a mely, mióta szóba hoztuk a nagyfontosságú kérdést, rendkívüli jóakarattal és a legnagyobb hálára kötelező készséggel karolta fel a rabbikar felsegítésének ügyét, folyton folyvást sürgeti és szorgalmazza. Magunk a kormányhatóságokhoz intézett felterjesztéseinkben és személyes eljárások alkalmával *számos ízben* felpanaszoltuk súlyos sérelmeinket, rámutattunk arra, hogy azok a törvényes intézkedések, a melyekből másvallásu lelkésztársainkra nagy áldások fakadtak, a mi helyzetünkön mit sem javítottak, a mi szenvedéseinket nem enyhítették és reméljük is, hogy a rabbikar súlyos anyagi bajainak orvoslására irányuló törekvéseinknek meglesz a kellő sikerük, sőt mondhatjuk, hogy már nagyon közel voltunk igen jelentékeny eredmény eléréséhez és ha ki nem tör a háború, jogos panaszaink egy része legalább tárgytalanná is vált volna. A nyugdíj, az özvegyek és árvák ellátásának kérdése is állandó gondunk és komoly munkánk tárgya. Mindezeknek az ügyeknek természete, valamint a hűn óhajtott siker érdeke nem engedi, hogy velök kapcsolatos, nagy felelősséggel járó feladatainkat a nyilvánosság előtt, feltűnést keltő zajjal végezzük és teljesen méltányolva tisztelt kartársaink nagyon is jogos és az elviselhetetlen állapottól, fájdalom, alaposan megokolt türelmetlenkedését, mégis arra kell kérnünk őket: kegyeskedjenek bizalommal lenni azok buzgalma és kötelességtudása iránt, a kik érdekeik képviselésére vállalkoztak és a maguk részéről is szíves tanácsukkal támogatni bennünket és előmozdítani törekvéseinket.

Azt nem lehet tagadni, hogy *hitközségeink* nem tanusítják mindig

azt a meleg jóakaratot papjaik iránt, a melyet joggal elvárhatnánk tőlük. Többet kellene tenniök, hogy lelkivezéereiket megóvják anyagi gondoktól és küzdelmektől és szakítaniok végre valahára azzal az előítélettel, hogy bárminő érdekük a rabbi hatáskörének megszorítását, befolyásának korlátozását, tekintélyének és méltóságának alászállítását kívánja. Megengedjük, hogy a hitközségi intézmények fentartása jelentékeny áldozatokat ró hiveinkre, de a reájuk háruló terhek jóval kisebbek volnának, ha a hitközségek szervezete jobban felelne meg a követelményeknek és tartózkodnának attól a luxustól, a mely nagyon rosszul illik gyakran elkesergett szegénységükhöz és tagjaik anyagi túlterheltségéhez. Tüzetesen foglalkoztunk már ezzel a nagyon fontos kérdéssel is; most csak érintjük, de rátérünk majd ismét. A mi pedig papjaink *erkölcsi* pozíciójának javítását illeti, ezt az anyagi sérelmek orvoslásánál éppen nem csekélyebb fontosságúnak tartjuk. Csak a közelmúltban szóltunk arról, hogy a hitközségek ügyeinek intézésében, a gyülekezetek kormányzásában minő rész illeti meg őket és azt hisszük, sikerülni fog hitközségeinket meggyőzni arról, hogy az ő saját érdekük parancsolja rabbijaik helyzetének lényeges javítását, anyagi gondjaik enyhítését, lehetőleg megszüntetését és a hitközség igazgatásában oly hatáskör megnyitását számukra, a mely papi hivataluknak, tudásuknak, szakképzettségüknek és méltóságuknak megfelel.

Szerk.

Krónika.

Eötvös Károly. Örökre lehúnyta fáradt szemét. A magyar erő, magyar tehetség, magyar bátorság és magyar igazságosság valóra vált ideálja elköltözött. És sírdombja mellett megszólal a zsidóság mély hálája és hódolata. Nemcsak a magyar, hanem az egyetemes zsidóságé. Mert a mit hatalmas ingeniumával, meleg szívével, az igazságért lángoló lelkével és csodálatos energiájával értünk tett, az egész zsidóságot kötelezte hálára és lelkében örök időkre a legmagasabb talapzatra állította emlékét. De hódolattal tartozunk neki azért a dicsőségért is, a melyet az igazságnak diadalra emelésével a magyar névnek világszerte kivivott. Hogy nem engedte beszennyezni hazáakat azzal a gyalázattal, a mely a zsidóságot ért legaljasabb rágalom győzelméből reá hárult volna, hogy nem tette le fegyverét mindaddig, míg le nem törte a magyar név becsülete ellen támadt ádáz ellenséget, babéros hőseink, történetünk legdicsőbb alakjainak sorába állítja. Az elhunytal szemben való lekötelezettségéhez mértén a zsidóságnak iránta való hálás kegyelete és igaz hódolata országszerte jutott kifejezésre. Papjaink az ünnepi áhitat során áldoztak nevének, hitközségek és más felekezeti intézmények bensőséges módon adóztak nagy emlékének. Stern Alfréd dr., a bécsi hitközség elnöke az elhunyt fiához intézett levélben tolmácsolta az osztrák zsidók részvétét.

Ágai Adolf ünneplése. Az a rendkívüli népszerűség és általános hódolat, mely a kitünő író, a magyar próza mesterét, a tárcaírás uttörőjét, az ifjusági irodalom egyik legnemesebb és legkedveltebb képviselőjét országszerte övezi, ünneppé avatta születésének nyolcvanadik évfordulóját. Megnyilvánult a hála mindazért a derüért, a melyet bűbajos humora árasztott, azért a gyönyörért és azokért a nevelő hatásokért, a melyek művészi, arany tisztaságu, a legmagasabb eszményeknek szentelt tollából fakadtak. Az ünneplő testületek sorában ott volt az Izr. Magyar Irodalmi Társulat is, melynek nevében Dr. Vadász Lipót államtitkár köszöntötte felolvasó bizottságának fáradhatatlan elnökét, lelkes szavakkal méltatva az eredményeket, a melyek Ágai Adolf nevének soha el nem halványuló fényt biztosítanak a magyar zsidóság szívében.

Kinevezés. Dr. Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter Dr. *Kiss Arnoldot* az Országos Rabbiképző-intézet vezérlő bizottságának tagjává nevezte ki.

Halálozás. A vágszeredi hitközség nagy tekintélytől övezett tudós rabbija *Pserhofer* Mózes elhunyt. Magas életkort ért és különösen széles alapu talmudtudásával tisztelt nevet vivott ki magának. Végtisztességén az egész vidék papjai sereglettek egybe és képviselve voltak mindazok a hitközségek, a melyekben működött. Tudását és papi kiválóságát hét gyászbeszéd magasztalta.

Mezey Ferenc-iskola. Az Orsz. Izr. Közalap bizottságá elhatározta, hogy körösmezei iskoláját, mely nagyon fontos kulturmissziót teljesít és a melynek eszméje s létesítése Dr. Mezey Ferenc érdeme, róla Mezey Ferenc-iskolának nevezi el.

Az Országos Izraelita Patronázs-Egyesület hadiárva bizottsága április 11-én *Székely* Ferenc udv. tanácsos elnökletével megtartotta alakuló gyűlését. A Pesti Izr. Hitközség szék-házában ez alkalomból nagy és előkelő közönség jelent meg, mely lelkesedéssel karolta fel a nemes eszmét és elhatározta annak megvalósítását. Az ülés megnyitása után elnök felolvastatta a beérkezett üdvözlő sürgönyöket és az Országos Rabbiegyesület elnökségének levelét, a mely az egyesület támogatását ajánlotta fel a nagyjelentőségű cél szolgálatára. Majd általános tetszéssel fogadott beszédben szólt azokról a kötelességekről, a melyeket a hadiárvák gondozása a zsidó társadalomra ró. Utána Dr. *Hevesi* Simon mély hatású felhívással fordult a magyar zsidósághoz, hogy a háboru legszánandóbb áldozatainak segítségére sietve, állítsa fel az első magyar zsidó hadiárvaházat. Dr. *Weisz* Ödön felszólalása után egyhangulag elfogadták az indítványt, annak végrehajtására 150 tagu bizottságot küldöttek ki és az elnök javaslata értelmében megállapították a propaganda módozatait. A nemes vállalkozás eszméje annyira magával ragadta a megjelenteket, hogy számosan jelentékeny adományokat ajánlottak fel céljaira.

Háborus peszach. Hitközségeink papjaink buzdítására mintaszerű áldozatkészséggel gondoskodtak arról, hogy a házi tüzhelytől elszakadt katonáink a vallástörvény követelte módon ülhessék meg a peszach ünnepét. Rituális élelemmel látták el őket és az ünnepi estéken szédert rendeztek számukra. A mennyire lehetett, azokról is szeretettel gondoskodtak, a kik a harctereken küzdenek. A hadvezetőség elismerésre méltó készséggel támogatta az erre irányuló törekvéseket.

Elismerés. Szatmár vármegye és Szatmárnémeti sz. kir. város főispánja *Schönfeld* Lázár nagykárolyi főrabbihoz a következő levelet intézte: „A III-ik hadikölcsönjegyzés érdekében kifejtett hazafias tevékenységeért és ama nemes elhatározásáért, mely szerint a hadikölcsön gyűjtésért járó banki jutalékot pamut bevásárlására fordította azon célból, hogy abból a harctéren küzdő katonáinknak téli melegítő holmik készíttessenek, fogadja Főtisztelendőséged hálás köszönetemet.“

Rabbi a Vöröskereszt szolgálatában. *Büchler* Gyula mindszei rabbi a mindszei Vöröskereszt-kórház felszerelése körül buzgón munkálkodott és azóta a kórházi iroda ügyeit vezeti. Kiváló tevékenységéért a Vöröskereszt-egylet választmánya két ízben jegyzőkönyvi köszönetet szavazott, most pedig Ferenc Szalvator főherceg a Vöröskereszt hadiékitményes díszérmét adományozta neki díjmentesen. Ugyanebben a kitüntetésben részesült felesége is, mint önkéntes ápolónő.

Az Izraeliták Országos Irodájának hivatali helyiségei május hó elseje óta V., Arany János-utca 27. sz. a. vannak. Ugyanezen a helyen működik: 1. Az Országos Rabbiképző-intézet vezérlő bizottságának elnöksége, 2. az Orsz. Izr. Tanítóképző-intézet ig. tanácsának társelnöksége, 3. az Orsz. Magyar Izr. Közalap ügyvezetősége, 4. A Magyar Zsidó Múzeum elnöksége és 5. A Hatodik Izr. Községkerület elnöksége. Hivatalos órák a szombati és zsidó ünnepi szünnapokat kivéve d. e. 9 órától d. u. 2 óráig vannak.

TARTALOM. Dr. Bárány József. — Szombat és ünnepnap a kereskedelmi és ipari tanintézetekben. Dr. Eisler Mátyás. — Házassági jogunkról II. Dr. Groszmann Zsigmond. — A zsidóság szelleméről. Dr. Schweiger Lázár. — Az Izr. Magyar Irodalmi Társulat. — A harctérről. — A rabbik anyagi helyzete. Dr. Flesch Ármin. — Krónika.